

θορίζουν τη διοίκηση των πανεπιστημίων και τις εκλογές των μελών ΔΕΠ, παρόλο που οι περισσότεροι σπανίως μπαίνουν σε αίθουσες διδασκαλίας ή βρίσκονται στα πανεπιστημιακά γραφεία τους.

2. Ο Γ. Δερτιλής έχει υποστηρίξει ότι «η μεταρρυθμιστική ιδεολογία και πρακτική που όλες οι πολιτικές παρατάξεις και όλα τα κοινωνικά στρώματα υιοθετούν και

λίγο-πολύ στηρίζουν» αποτελεί «ιστορική τάση» στην Ελλάδα· βλ. «Οι μεγάλοι σταθμοί της ελληνικής οικονομίας», *Οικονομικός Ταχυδρόμος*, ειδικό χριστουγεννιάτικο τεύχος, 23.12.1999, σ. 21.

3. Χριστίνα Κουλούρη, «Εκπαιδευτική μεταρρύθμιση και κοινωνική αλλαγή», *Το Βήμα της Κυριακής*, 14.10.2001, σ. Β70.

4. Πβ. αντίστοιχες εξελίξεις διεθνώς: Susan Wright / Annika Rabo, «Introduction: Anthropologies of University Reform», *Social Anthropology/Anthropologie Sociale* 18 (2010), σ. 2.

5. Βλ. άρθρο 32, παρ. 1, εδάφιο β', καθώς και άρθρο 72, παρ. 1, εδάφιο β' του νόμου 4009/11.

Ο «ΝΟΜΟΣ ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ» ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΙΔΕΙΑ: Η ΒΙΑΙΗ ΡΗΞΗ ΜΕ ΤΗΝ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

ΣΙΑ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ

Το ελληνικό Πανεπιστήμιο, με παράδοση 180 –εντός ολίγου– χρόνων, διένυσε μια δύσκολη και επώδυνη κάποτε πορεία εκδημοκρατισμού, την ίδια που –τηρουμένων των αναλογιών– διένυσε η ελληνική κοινωνία, αλλά και το ελληνικό κράτος. Καταρχάς, το ελληνικό Πανεπιστήμιο, θεσμικά και επιστημονικά, αποτέλεσε τον απαραίτητο συνοδοιπόρο του ελληνικού κράτους στην πορεία του προς αναζήτηση εθνικής, κυρίως, αλλά και κοινωνικής ταυτότητας. Πράγματι, το ελληνικό κράτος, από την ίδρυσή του, επένδυσε πολλά στο Πανεπιστήμιο, το οποίο ενέταξε τόσο στο εκπαιδευτικό του πρόγραμμα που σκοπό είχε τη σφυρηλάτηση της εθνικής συνοχής στο εσωτερικό της χώρας, όσο και στο πολιτικό του πρόγραμμα για την εμπέδωση και εξάπλωση της Μεγάλης Ιδέας στον Ελληνισμό. Το Πανεπιστήμιο, λοιπόν, ανέλαβε την αποστολή του εκπολιτισμού του Ελληνισμού της Ανατολής, παράλληλα με το ελληνικό κράτος, το οποίο ανέλαβε την αποστολή της πολιτικής αφύπνισης του Ελληνισμού. Συγχρόνως όμως το Πανεπιστήμιο, κορυφή της εκπαιδευτικής πυραμίδας, κλή-

θηκε να ανταποκριθεί στο ρόλο του δημιουργού των νέων ελίτ από τις οποίες το νέο, αστικό, εθνικό κράτος είχε ανάγκη. Το ελληνικό Πανεπιστήμιο, λοιπόν, όπως όλα τα Πανεπιστήμια άλλωστε, έπαιξε το ρόλο του παραγωγού για τη στελέχωση των ανώτερων δομών της κρατικής γραφειοκρατίας. Από την άλλη μεριά, η αυστηρή και στυγνή πανεπιστημιακή ιεραρχία –έδρα, περιορισμένος αριθμός φοιτητών, κλπ.–αντανακλούσαν την αντίληψη του ίδιου του κράτους περί δημοκρατίας, την αντίληψη περί μιας ταξικά ιεραρχημένης κοινωνίας. Αντίληψη που οδηγούσε σε δύσκολες εποχές σε σφικτό μέχρι πνιγμού εναγκαλισμό του Πανεπιστημίου από το κράτος, έναν εναγκαλισμό που σκοπό είχε τη διασφάλιση της εθνικής, πολιτικής και κοινωνικής καθαρότητας του Πανεπιστημίου από επικίνδυνους πολιτικά, καθηγητές αλλά και φοιτητές.

Ωστόσο, το ελληνικό Πανεπιστήμιο, όπως κάθε πανεπιστήμιο τέκνο του Διαφωτισμού, διέγραφε και μια άλλη πορεία, μια δική του υπόγεια πορεία. Αναμεταδότης και παραγωγός σκέψης αλλά και *δημόσιο αγαθό* το Πανεπιστήμιο δημιουργούσε ανατροπές, κάποιες φορές απρόβλεπτες και εναντίον των στοχεύσεων της κρατικής εξουσίας. Έτσι, τόσο

η ενασχόληση με την έρευνα (έστω και μέσα στις προδιαγραφές της εθνικής πολιτικής), όσο και η *διαταξική* με το πέρασμα των χρόνων πρόσβαση των φοιτητών στο Πανεπιστήμιο, δημιουργούσε μη προβλέψιμες ρωγμές, τέτοιες που το καθιστούσαν *δυνητικά* πρωτοπόρο στην κοινωνία, κάποτε ωστόσο και προπύργιο συντήρησης των «ιερών και οσίων» του έθνους-κράτους. Ως δημόσιο αγαθό, μάλιστα, το Πανεπιστήμιο συνιστούσε πεδίο πολιτικής αντιπαράθεσης και κοινωνικών συγκρούσεων, πεδίο εν ολίγοις διεκδίκησης της δημοκρατίας. Έτσι, ακόμη και πέρα από τις προθέσεις και τις διεκδικήσεις του ακαδημαϊκού κόσμου (καθηγητών και φοιτητών) του Πανεπιστημίου, αυτό συνιστούσε από μόνο του πεδίο πολιτικών και κοινωνικών ζυμώσεων, οι οποίες ενίσχυσαν το διπλό ρόλο του: συντηρητικός θεσμός από τη μια μεριά, με την έννοια της συντήρησης και αναπαραγωγής της κρατικής εξουσίας και της ιδεολογίας της, από την άλλη μεριά όμως, *δυνητικός* φορέας ανατροπής. Πάντως, στο μεγαλύτερο μέρος της ιστορικής του διαδρομής, το Πανεπιστήμιο στην ακαδημαϊκή αλλά και θεσμική του λειτουργία δεν ξέφυγε από το ρόλο που το ίδιο το κράτος του είχε προδιαγράψει.

Η Σία Αναγνωστοπούλου διδάσκει στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας του Παντείου Πανεπιστημίου.

Συνιστούσε τον καθρέφτη στον οποίο αντανακλώνταν οι πολιτικές και ιδεολογικές επιλογές του ίδιου του κράτους. Οι εξαιρέσεις στον κανόνα δεν αρκούσαν για να τον ανατρέψουν. Άλλωστε, ένα σημαντικό μέρος της ακαδημαϊκής ζωής των Ελλήνων εξελισσόταν σε άλλα περιβάλλοντα –ευρωπαϊκά ή αμερικανικά– όπου μια άλλη Ελλάδα διαμορφωνόταν.

Το ελληνικό Πανεπιστήμιο εισέβαλε μαζικά και δυναμικά κατά τη δεκαετία του '60 (γενιά Λαμπράκηδων) στην πολιτική ζωή, διεκδικώντας το ρόλο του πρωτοπόρου. Στο αίτημα για «ψωμί-παιδεία-ελευθερία» συναρθρώθηκαν κοινωνικά, πολιτικά και εκπαιδευτικά προβλήματα. Ο εκδημοκρατισμός του κράτους, η ανάπτυξη της κοινωνίας συνδυάζονταν με τη δωρεάν παιδεία για όλους. Ο ελληνικός εκσυγχρονισμός, λοιπόν, διεκδικήθηκε στο πλαίσιο του Πανεπιστημίου από το φοιτητικό κίνημα ως το σημαντικότερο διάβημα για δημοκρατία και κοινωνική ισότητα, που είχε ως αφετηρία και απόληξη τη δωρεάν παιδεία για όλους. Οι σημαντικές ρωγμές που δημιούργησε το κίνημα του '60 βάθυναν ανατρεπτικά το 1973 με την εξέγερση στη Νομική και κυρίως με αυτή του Πολυτεχνείου. Το Πανεπιστήμιο ανέλαβε πλέον το ρόλο του δυναμικού εκφραστή του αιτήματος για εκδημοκρατισμό και πτώση της χούντας. Η εξέγερση κατά της χούντας σηματοδότησε, εκτός των άλλων, και την επαναστατική προσπάθεια για χειραφέτηση του Πανεπιστημίου από το κράτος. Στο καθολικό αίτημα για δημοκρατία και ελευθερία ενυπήρχε και το ειδικό αίτημα για ελευθερία και δημοκρατία στο Πανεπιστήμιο. Το διπλό μήνυμα της εξέγερσης αποτυπώθηκε σε μεγάλο βαθμό στο Νόμο-Πλαίσιο του 1982, στον οποίο συναντήθηκαν οι ανάγκες τριών πρωταγωνιστών: α) οι ανάγκες του Πανεπιστημίου για τη θεσμική διασφάλιση της δημοκρατικής λειτουργίας του, η οποία αφορούσε τόσο την εξουδετέρωση του αυταρχισμού, μέσω της κατάργησης της έδρας, όσο και την ελεύθερη διακίνηση των ιδεών, μέσω της θέσπισης του ασύλου, αλλά και μέσω της θεσμοθέτησης νέων επιστημονικών Τμημάτων, και πεδίων έρευνας, β) Οι ανάγκες της κοινωνίας, όπως εκφράστηκαν από τα πολιτικά κόμματα, για τη διασφάλιση του δημοκρατικού Πανεπιστημίου, μέσα από την εξάλειψη του κινδύνου ιδιοποίησης και εκμετάλλευσης του δημόσιου αγαθού προς όφελος μιας κυβέρνησης ή καθεστώτος ή προς όφελος μιας τάξης, γ) Οι ανάγκες του δημοκρατικού κράτους για την εμπέ-

δοση της εθνικής και κοινωνικής συμφιλίωσης, πολύ περισσότερο που ο εκδημοκρατικός εκσυγχρονισμός δεν εξαρτιόταν πλέον από μια περιορισμένη αστική τάξη αλλά από μια ευρεία μεσοαστική τάξη. Ο Νόμος-Πλαίσιο του '82 διασφάλιζε το Πανεπιστήμιο κατεξοχήν ως δημόσιο αγαθό, και εγγυόταν τη δημοκρατική λειτουργία του. Ο Νόμος του '82 σηματοδοτούσε την παράλληλη δημοκρατική ενηλικίωση του κράτους, του Πανεπιστημίου και της κοινωνίας.

Η σύγκλιση των αναγκών (αλλά και των αγώνων) των τριών αυτών πρωταγωνιστών αποτυπώθηκε θεσμικά στην εσωτερική δομή του Πανεπιστημίου (κατάργηση της έδρας), αποτυπώθηκε ωστόσο και στην πνευματική ζωή του Πανεπιστημίου: δημιουργία Τμημάτων, άμεση σύνδεση της διδασκαλίας με την έρευνα, κλπ. Το Πανεπιστήμιο μαζικοποιήθηκε και η νέα ακαδημαϊκή δομή (Τμήματα) επέτρεψε σταδιακά, κυρίως σε μια νέα «γενιά» επιστημόνων, να διευρύνει τον κατεξοχήν ρόλο του Πανεπιστημίου: αυτόν ως κέντρου έρευνας, σκέψης και γνώσης. Μια πρόχειρη ματιά στην ελληνική και τη διεθνή βιβλιογραφία μπορεί εύκολα να αποδείξει του λόγου το αληθές. Το ελληνικό Πανεπιστήμιο, *αναμεταδότης* της διεθνούς σκέψης στα καθ' ημάς, αλλά και επιστημονικός διερμηνευτής της εθνικής ιδεολογίας, άρχισε –κυρίως από τη δεκαετία του '90 και μετά– να παράγει ανατρεπτική έρευνα και σκέψη, στα λεγόμενα δύσκολα «εθνικά ζητήματα». Ο ανατρεπτικός και πρωτοποριακός ρόλος που έπαιζε κάποτε μια πνευματική ελίτ εκτός Πανεπιστημίων, άρχισε να ενσωματώνεται στο πλαίσιο του ίδιου του Πανεπιστημίου. Νέα Τμήματα, νέες εξειδικεύσεις άνοιγαν νέους ορίζοντες στην πανεπιστημιακή έρευνα αλλά και τη διδασκαλία. Η περίοδος από το 1982 μέχρι σήμερα αποτέλεσε μια από τις πιο παραγωγικές πνευματικά περιόδους του ελληνικού Πανεπιστημίου.

Το Πανεπιστήμιο, δημόσιο ή κομματικό αγαθό;

Στο Πανεπιστήμιο, ωστόσο, άρχισαν όλη αυτή την περίοδο να εκδηλώνονται οι αντιφάσεις, ίδιες με αυτές που συναντάμε σε κάθε τι που ορίζεται ως δημόσιο και δημοκρατικό αγαθό στην Ελλάδα, όπου το δημόσιο εύκολα ταυτίζεται με το πελατειακό και το κομματικό αγαθό, ενώ η έννοια της δημοκρατικότητας γίνεται αντικείμενο κομματικής «μοιρασιάς». Σε πολλές περιπτώσεις λοιπόν, το Πανεπιστήμιο εντάχθηκε στα κομματικά και πε-

λατειακά σχέδια των κομμάτων. Έγινε αντικείμενο όχι της πολιτικής ζωής αλλά της κομματικής διαμάχης, η οποία μέσα στο ίδιο το Πανεπιστήμιο έπαιρνε διάφορες μορφές, κατεξοχήν με τη δημιουργία καπετανάτων που οικειοποιούνταν την έκφραση της *βούλησης* των πανεπιστημιακών δασκάλων και των φοιτητών –όποιος διαφωνούσε ήταν εκθρόνος της δημοκρατίας και του Πανεπιστημίου. Οι φοιτητικές παρατάξεις έπαιζαν το ρόλο του ρυθμιστή της κατανομής της εξουσίας, με τη δημιουργία προνομιακών σχέσεων με τους εκλεγμένους στα θεσμικά όργανα. Η χειραφέτηση τελικά από το κράτος όχι μόνο δεν επετεύχθη, αλλά βάθαινε «δημοκρατικά», μέσω του «εκδημοκρατισμού» της εξάρτησης: πολλά τα κέντρα εξάρτησης πλέον –τα κόμματα. Το ίδιο το κράτος, δια της εκάστοτε κυβέρνησης, ενέτασσε το Πανεπιστήμιο στο πλέγμα των πελατειακών σχέσεων που επεδίωκε να συνάψει (με τοπικούς άρχοντες και τοπικές κοινωνίες), ένα πλέγμα στο οποίο εμπλέκονταν πανεπιστημιακοί και φοιτητικές παρατάξεις. Αυτή η λογική της οικειοποίησης του δημόσιου αγαθού για πελατειακές σχέσεις κατάτρωγε τα σωθικά του Πανεπιστημίου και ενίσχυε μια άλλη παράλληλη παράδοση, που κι αυτή δεν ήταν ούτε νέα ούτε αποκλειστικά πανεπιστημιακή: ο εναγκαλισμός του Πανεπιστημίου από το κράτος, επέτρεπε την όσο το δυνατό μεγαλύτερη πελατειακή εκμετάλλευση του Πανεπιστημίου με το λιγότερο δυνατό κόστος και οδηγούσε στην κατασπατάληση του δημόσιου χρήματος, από τη μια, –νέα ΤΕΙ ή Πανεπιστήμια στη μέση του πουθενά– και στην υπο-χρηματοδότηση του Πανεπιστημίου από την άλλη. Συγχρόνως, αναπτύσσονταν σε κάποια ιδρύματα, από κάποιους πανεπιστημιακούς, μορφές ιδιωτικοποίησης υπό τις ευλογίες ή την ανοχή του κράτους. Το τελευταίο, προκειμένου να αντιμετωπίσει το πρόβλημα των χαμηλών μισθών των πανεπιστημιακών (η οποιαδήποτε σύγκριση με τους μισθούς πανεπιστημιακών της Ευρώπης καταρρίπτει εύκολα το μύθο των «καλοπληρωμένων, τεμπέληδων» πανεπιστημιακών), έκλεινε τα μάτια στις έμμεσες μορφές ιδιωτικοποίησης που κάποιοι «αετονύχηδες» εντός Πανεπιστημίου πετύχαιναν, όπως άλλωστε και στα Νοσοκομεία.

Ο εκσυγχρονισμός του κράτους και της κοινωνίας διαμεσολαβείτο από την πελατειακή οικειοποίηση των δημόσιων αγαθών, μεταξύ αυτών και του Πανεπιστημίου. Ο εναγκαλισμός του Πανεπι-

στημίου από το κράτος γινόταν εντονότερος, χωρίς να συναντά σε αυτό σοβαρές αντιστάσεις από το Πανεπιστήμιο. Η αυτονομία του Πανεπιστημίου δεν αποτέλεσε σοβαρή διεκδίκηση σε όλη αυτή την περίοδο, πολύ περισσότερο που τόσο τα κόμματα όσο και η πανεπιστημιακή κοινότητα *βολευόταν* από αυτόν το *δημοκρατικό* εναγκαλισμό, στο όνομα του *νέου εθνικού μηνύματος* του εκδημοκρατισμού. Ο Νόμος-Πλαίσιο του '82, σημαντικός για την εποχή του αφού αποτύπωσε τις ανάγκες πολλών παραγόντων, χρειαζόταν μεταρρύθμιση. Χρειαζόταν εκείνες τις μεταρρυθμίσεις που θα εκσυγχρόνιζαν το δημόσιο αγαθό προς την κατεύθυνση της προσαρμογής του στις απαιτήσεις των καιρών, προκειμένου να διασφαλιστεί η πλήρης αυτονομία του από τα κόμματα και το κράτος. Αυτό, ωστόσο, είχε μια βασική προϋπόθεση: το ίδιο το κράτος, αλλά και το Πανεπιστήμιο, έπρεπε να ξαναοριοθετήσουν με αμοιβαιότητα την έννοια του δημόσιου, δημοκρατικού αγαθού και του ρόλου του στον 21ο αιώνα. Αντί γι αυτό, το Πανεπιστήμιο υποδείχθηκε ξαφνικά, μαζί με το άλλο μεγάλο δημόσιο αγαθό –την υγεία– ως μέρος της *ελληνικής κρίσης*. Αντί, λοιπόν, το κράτος να προβεί σε μεταρρυθμίσεις που θα εντάσσονταν στην παράδοση μιας διαρκούς διαδικασίας διασφάλισης του Πανεπιστημίου ως δημόσιου αγαθού και εγγύησης της δημοκρατικής λειτουργίας του, ο νόμος που ψηφίστηκε τον Αύγουστο του 2011 κινείται σε μια άλλη εντελώς κατεύθυνση.

Με την αμέριστη συμπαράσταση των ΜΜΕ, οι κυβερνήσεις και του ΠΑΣΟΚ και της Νέας Δημοκρατίας φώτισαν με όλα τα χρώματα τις στρεβλώσεις του Πανεπιστημίου –όπως και της δημόσιας υγείας– και αποφάσισαν, στο όνομα των εκφυλιστικών τάσεων, να ελέγξουν μονομερώς την έννοια του δημοκρατικού, δημόσιου αγαθού. Πράγματι, ο «νόμος Διαμαντοπούλου» προτείνει ένα άλλο Πανεπιστήμιο που φαίνεται σαν να προκύπτει από παρθενογένεση. Δεν πρόκειται για μεταρρυθμίσεις και αλλαγές που αφορούν τη διοικητική δομή του Πανεπιστημίου, τη σταθμισμένη ψήφο των φοιτητών στα όργανα, το «άνοιγμα» του στην κοινωνία και την αγορά, όπως και τη «διεθνοποίησή» του. Αυτές είναι δευτερεύουσας σημασίας, αφού αυτό που προκρίνεται είναι το πνεύμα του νόμου, όπως αποτυπώνεται στη συγκρότηση των θεσμικών οργάνων του Πανεπιστημίου αλλά και την ακαδημαϊκή του δομή. Παραδείγματα Πανεπιστημίων, στα οποία προβλέπεται η θε-

σμική σύνδεση του Πανεπιστημίου με την κοινωνία και την αγορά, όπως επίσης περιορίζεται η δράση των φοιτητικών παρατάξεων, χωρίς επί της ουσίας να πλήττεται ο δημόσιος και δημοκρατικός ρόλος του Πανεπιστημίου, υπάρχουν πολλά. Αναφέρω πρόχειρα ένα από την προσωπική μου εμπειρία: Το Πανεπιστήμιο Κύπρου, στο οποίο θεσπίστηκε η συγκρότηση ενός Συμβουλίου «προσωπικοτήτων» από την κοινωνία, στο οποίο ωστόσο συμμετέχουν και εκπρόσωποι των μελών ΔΕΠ. Το Συμβούλιο του Πανεπιστημίου λειτουργεί παράλληλα με τη Σύγκλητο, η οποία, *αυτή και μόνο αυτή*, έχει την αποκλειστική αρμοδιότητα για τα ακαδημαϊκά θέματα, ενώ ο πρύτανης εκλέγεται από τα μέλη ΔΕΠ και εκπροσώπους των φοιτητικών παρατάξεων. Το Συμβούλιο, στο οποίο συμμετέχει ο Πρύτανης και πανεπιστημιακοί, και το οποίο απαρτίζεται από «προσωπικότητες της κοινωνίας» ελέγχει τη νομιμότητα των αποφάσεων της Συγκλήτου, ελέγχει επίσης την κατανομή του προϋπολογισμού του Πανεπιστημίου, καθώς και τη διαφάνεια των οικονομικών συναλλαγών του Πανεπιστημίου. Τα Τμήματα με τις Συνελεύσεις τους (Συμβούλια Τμημάτων λέγονται) λειτουργούν κανονικά, όπως και όλα τα πανεπιστημιακά όργανα, όπως περίπου τα ξέρουμε στο ελληνικό Πανεπιστήμιο.

Το ερώτημα που τίθεται αφορά τους λόγους για τους οποίους το ελληνικό υπουργείο Παιδείας δεν δανείστηκε ένα τέτοιο μοντέλο, που θα του επέτρεπε να εκσυγχρονίσει και να εξυγιάνει την 30ετή παράδοση του ελληνικού Πανεπιστημίου, εντάσσοντάς τη σε μια νέα αντίληψη σύνδεσης του Πανεπιστημίου με την κοινωνία και με την αγορά, υπό την αιγίδα του όμως. Το ίδιο ερώτημα τίθεται σε ό,τι αφορά τη «διεθνοποίηση» του Πανεπιστημίου. Κι εδώ θα μπορούσε να δανειστεί ένα ανάλογο μοντέλο, στο οποίο προβλέπεται η συμμετοχή καθηγητών από Πανεπιστήμια του εξωτερικού στις εισηγητικές επιτροπές για εκλογές πανεπιστημιακών ή για υποστηρίξεις διδακτορικών διατριβών, στο οποίο ωστόσο η εκλογή γίνεται από τα εκλεκτορικά που συγκροτούνται στο πλαίσιο του Τμήματος. Αυτά τα δύο απλά παραδείγματα υποδεικνύουν ότι η βίαιη κατάργηση, και όχι η εξυγίανση, των κατεχόμενων δημοκρατικών αλλά και ακαδημαϊκών δομών του Πανεπιστημίου (Σύγκλητος, Τμήματα) συνιστά βίαιη ρήξη με την παράδοση του Πανεπιστημίου, αλλά και με την παράδοση του ίδιου του ελληνικού κράτους, έτσι όπως αυτή διαμορφώθηκε τα τελευ-

ταία 30 χρόνια. Το πρόβλημα, λοιπόν, είναι ότι το κράτος δεν ξεσφίγγει τον κλοιό του γύρω από το Πανεπιστήμιο, θεσπίζοντας την αυτονομία του τελευταίου, το κράτος αναδιαρθρώνει τους όρους εναγκαλισμού του Πανεπιστημίου, με άλλους ενδιάμεσους πλέον που βολεύουν τη *νέα του εθνική αποστολή*. Και αυτή η *νέα εθνική αποστολή* επικεντρώνεται στην ενίσχυση του ρόλου του ως *τροχονόμου* της ελεύθερης αγοράς στην Ελλάδα. Ένας ρόλος που υπονομεύεται από αυτόν του κράτους πρόνοιας και εγγυητή της δημοκρατικότητας των θεσμών του.

Το ελληνικό κράτος, σχεδόν αδιάφορο πάντα για το ρόλο του Πανεπιστημίου ως κέντρου έρευνας (μια σύγκριση των κονδυλίων για έρευνα ανάμεσα στο ελληνικό και το κυπριακό για παράδειγμα Πανεπιστήμιο την τελευταία εικοσαετία το αποδεικνύει), επεδίωκε πάντα να ελέγχει το Πανεπιστήμιο για λόγους ιδεολογικούς, πολιτικούς και κομματικούς. Το Πανεπιστήμιο, η εκπαίδευση γενικότερα, αποτέλεσε πάντα τη μεγάλη επένδυση του κράτους –αυταρχικού και δημοκρατικού– κι αυτό γιατί το τελευταίο, ως φορέας κοινωνικής πρόνοιας, και στη μεταπολίτευση εκδημοκρατισμού, είχε ανάγκη το Πανεπιστήμιο για την αναπαραγωγή της ιδεολογίας του, της εξουσίας του και της συνοχής της κοινωνίας. Με το «νόμο Διαμαντοπούλου» το Πανεπιστήμιο φαίνεται σαν να πρέπει να ενταχθεί στη νέα αποστολή του κράτους, την οποία και οφείλει να αναπαράγει και να αναμεταδίδει στην κοινωνία. Το πρώτο μεγάλο πρόβλημα για την πραγματοποίηση της *νέας αποστολής* ήταν ο ρόλος του Πανεπιστημίου ως παραγωγού έρευνας και σκέψης, ένα ρόλο που το ελληνικό Πανεπιστήμιο, παρά τις στρεβλώσεις και τις αντιφάσεις, είχε κατορθώσει, έστω και με κατακερματισμένο τρόπο, να διαμορφώσει. Το γεγονός και μόνο ότι την τελευταία τριακονταετία η κυρίαρχη εθνική ιδεολογία τέθηκε υπό διαπραγμάτευση, χάρη στην έρευνα πανεπιστημιακών, το γεγονός ότι ένα μέρος των φοιτητών διέχεαν αυτές τις *νέες αναγνώσεις* στην κοινωνία, το γεγονός επίσης –κι αυτό παρά τις εκφυλιστικές τάσεις– ότι το Πανεπιστήμιο ήταν ένα ανοικτό φόρουμ διακίνησης ιδεών, το γεγονός τέλος ότι με τη δομή του Πανεπιστημίου σε Τμήματα, νέα επιστημονικά αντικείμενα αποτελούσαν πεδία διδασκαλίας και έρευνας, όλα αυτά συνηγορούν προς την κατεύθυνση της λειτουργίας του ελληνικού Πανεπιστημίου ως ενός ανοικτού και σε κινητικότητα χώρου.

Η πλήρης στήριξη που ο «νόμος Διαμαντοπούλου» βρήκε στο ΛΑΟΣ δεν είναι ούτε αθώα ούτε συγκυριακή. Δεν οφείλεται απλώς στο γεγονός ομοφωνίας για την κατάργηση του ασύλου, γενικώς και αορίστως. Το άσυλο, πέρα από τα προβλήματα που δημιούργησε κατά καιρούς, όταν το οικειοποιήθηκαν μονομερώς και αντιδημοκρατικά ομάδες για δικούς τους λόγους, ήταν αυτό που κατοχύρωσε την ελεύθερη διακίνηση ιδεών στο Πανεπιστήμιο. Αυτό ήταν το μεγάλο

πρόβλημα του ΛΑΟΣ, και σε αυτό συναντήθηκε με το νόμο, έστω και από άλλο δρόμο. Αν για την κυβέρνηση το Πανεπιστήμιο, για λόγους «ευελιξίας» πρέπει να μετεξελιχθεί σε ένα ανταγωνιστικό προϊόν στην αγορά, για το ΛΑΟΣ, όπως και για τη Νέα Δημοκρατία, αυτό το προϊόν δεν έχει άλλο ρόλο να επιτελέσει παρά τον καθ' υπαγόρευση *εθνικό ρόλο*. Σε μια εποχή μεγάλων ανατροπών, όπως αυτές που ζει η ελληνική κοινωνία τον τελευταίο καιρό, με τις οποίες τα δημόσια

αγαθά έχουν τεθεί υπό διωγμό ως οι κατεξοχήν υπαίτιοι για την υπονόμευση του δόγματος της «ισχυρής Ελλάδας», το Πανεπιστήμιο έρχεται αντιμέτωπο με μια μεγάλη πρόκληση, αυτήν της αυτόνομης από το κράτος –και εναντίον του ακόμη– ενηλικίωσής του και της διεκδίκησης της λειτουργίας του ως κέντρου έρευνας, γνώσης και διδασκαλίας, καθώς και της ταυτόχρονης διεκδίκησης της επανοριοθέτησης της έννοιας δημόσιο αγαθό.

Η ΝΟΣΤΑΛΓΙΚΗ ΣΥΓΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΛΑΪΚΙΣΜΩΝ

ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΑΝΤΑΖΟΠΟΥΛΟΣ

Η λεγόμενη «σύγκλιση των άκρων» είναι πλέον μία πάρα πολύ γνωστή ιστορία. Η «ιδεολογική» συμπίεση άκρας αριστεράς και άκρας δεξιάς, όταν και όπου αυτή έλαβε χώρα –όπως για παράδειγμα στον Μεσοπόλεμο, γύρω από την αντικαπιταλιστική, συνωμοσιολογική και αντισημιτική ταυτόχρονα φόρμουλα των «200 οικογενειών» που μας κυβερνούν, ή, πολύ πιο πρόσφατα, γύρω από το «αντιιμπεριαλιστικό» φαιοκόκκινο μέτωπο της δεκαετίας του 1990 (τόσο στην Ελλάδα όσο και σε χώρες της υπόλοιπης Ευρώπης)–, συγκροτήθηκε πάνω στη σύγκλιση των λαϊκισμών: σε ένα εθνικο-λαϊκιστικό «μέτωπο της άρνησης» συνέπεσαν αντιστασιακές «ευαισθησίες» δεξιάς και αριστεράς, οι οποίες εκμεταλλεύθηκαν, διέπλασαν και καθοδήγησαν πρωτογενείς αντιδράσεις κοινωνικών ομάδων απειλούμενων (πραγματικά ή φανταστικά) από τα σκιάχτρα της παγκοσμιοποίησης, της μετανάστευσης και της ντεφάκτο πολυπολιτισμικότητας. Από τέτοια αντιδραστικά συναισθήματα πλαισιώθηκαν τόσο η άνοδος της ευρω-ακροδεξιάς όσο και η ριζοσπαστικοποι-

ηση ενός τμήματος της ευρω-ακροαριστεράς. Η άτυπη μεταξύ τους επικοινωνία ήταν, και σε ορισμένες περιπτώσεις εξακολουθεί ακόμα να είναι, μια υπόθεση «συναισθηματικής κοινότητας», που με δυσκολία αποκρύπτει αμοιβαία ιδεολογικά δάνεια: ιδεολογικοί λόγοι που μεταφέρονται από τον ένα χώρο στον άλλο, με όχημα ένα ύφος αντιστασιακού μιζερναμπλισμού, που καθαγιάζει το σκοπό, επιτρέποντας την προσφυγή σε όλα τα «θεμιτά» μέσα, με τον προσήκοντα κυνισμό.

Στο πλαίσιο αυτό, η ελληνική αντιστασιακή εκδοχή των τελευταίων μηνών παρουσιάζει, εν μέσω κρίσης, το δικό της απaráμιλλο ενδιαφέρον. Εμφανιζόμενη υπό τη μορφή μιας νοσταλγίας, ομολογεί ανοιχτά τη ριζοσπαστική παλινδρόμηση σε ένα λαϊκιστικό παρελθόν που δεν λείπει να παρέλθει. Σε πρόσφατη συνέντευξή του, ο Αλέξης Τσίπρας θα συνοψίσει με τον ακόλουθο τρόπο τη σχέση μιας ορισμένης ριζοσπαστικής «αντιμνημονιακής» αριστεράς, την οποία εκπροσωπεί ο πολιτικός σχηματισμός του οποίου ηγείται, με το παρελθόν: «Εγώ δεν μισώ το ΠΑΣΟΚ, ίσα-ίσα το νοσταλγώ, αλλά δεν υπάρχει ΠΑΣΟΚ, διότι η ηγεσία του δεν είναι ΠΑΣΟΚ. Σήμερα δεν έχουμε ΠΑΣΟΚ,

έχουμε το κόμμα του Μνημονίου». ¹ Αυτή, όμως, η ακαταμάχητη νοσταλγία του λαϊκιστικού κανόνα της Μεταπολίτευσης απαντάται και στην αντίπερα όχθη. Ο ηγέτης του ΛΑΟΣ Γ. Καρατζαφέρης θα «νοσταλήσει» και αυτός με τη σειρά του το «παλαιό», το «πατριωτικό ΠΑΣΟΚ». Ιδού με τα ίδια του τα λόγια:

Ερώτηση: «Κύριε Πρόεδρε, χτες ρώτησα τον κ. Τσίπρα γιατί μισεί το ΠΑΣΟΚ. Η απάντησή του ήταν ότι νοσταλγεί το παλαιό ΠΑΣΟΚ. Εσείς τι νοσταλγείτε, το παλαιό ή το καινούργιο ΠΑΣΟΚ»;

Απάντηση: «Εάν πρέπει να διαλέξω μεταξύ παλαιού και νέου ΠΑΣΟΚ, θα διάλεγα από το παλαιό ΠΑΣΟΚ το πατριωτικό του κομμάτι, το οποίο έχει φύγει και ένα μεγάλο κομμάτι του Λαϊκού Ορθόδοξου Συναγερμού είναι το παλαιό πατριωτικό ΠΑΣΟΚ». ²

Είναι σαφές ότι στην ελληνική περίπτωση δύσκολα μπορούμε να μιλήσουμε για «άκρα», τουλάχιστον με την έννοια ενός αντιπολιτικού εξτρεμισμού. Παρ' όλα αυτά, δεν μπορεί να παραγνωρισθεί το γεγονός, το αντίθετο, ότι οι εν λόγω πολιτικοί σχηματισμοί δεν είναι «απλώς» αντίπαλοι, αλλά ακόμα και «εχθρικοί» με-

Ο Ανδρέας Πανταζόπουλος διδάσκει στο Τμήμα Πολιτικών Επιστημών του ΑΠΘ.